

A magyar erdészeti irodalom keletkezéséről. *)

Nem lesz talán érdektelen a fiatalabb szaknemzedékre, megtudni, hogy s miképen keletkezett a magyar országos erdészeti egyesület és a magyar erdészeti irodalom.**)

Még a székesfehérvári erdészeti gyűlés alkalmával fellettem szállítva Illés Nándor szaktársunk által, azon adatok közlése iránt, melyeket mint Veterán és közreműködő tagja egyesületünknek, ismerek és tudok.

Hézagos lesz közleményem, mert Kassára való átköltözésem alkalmával minden ezen ügyre vonatkozó adataimat s irományaimat előbbeni lakhelyemen hagyván, nem emlékszem már hiven vissza az egyes mozzanatokra. E tekintetben különben is illetékesebb közlők lesznek, Divald Adolf, herczeg Eszterházi erdőtanácsosa, Bedő Albert országos főerdőmester és Rowland Vilmos az árvai uradalom főerdőmestere, kik szintén már az akkori „Ungarischer Forstverein“-nak tevékeny tagjai, sőt a két utóbbi az egyesület titkárjai is voltak, miért is az ügy érdekében az általam hagyott hézagok pótlására ezen tisztelt szaktársainkat bizalmasan felkérem.

Fentebb említett körülménynél fogva tehát csak röviden és szárazon adhatom elő az egészet.

A Bach korszak alatt, oly időben, a mikor a magyar szó kiejtése politikai vétségnek tekintett, Szmecsek, az esztergomi primás erdőmestere, felszólítást intézett a magyarországi erdészeti tisztikarhoz, egy magyar erdészeti egyesület alapítása iránt. E felszólítás nem maradt sikertelen, mert több

*) Lásd Illés Nándor emlékezését Wagner Károly fölött. „E. L.“ 1880. X. füzet. A szerk.

***) Részünkről örömmel üdvözljük a kezdeményezést; mert kívánatosnak tartjuk, hogy azok szolgáltatassák az anyagot szakunk történetének megírásához, a kik közreműködtek egyesületünk keletkezésénél, s csupán azt kívánjuk még megjegyezni, hogy a tárgyilagosságnak hű megállapíthatása végett az ebbeli közleményeket változatlanul kívánjuk adni. A szerk.

szakférfi párszori összejövetele után megalakult 1851. jun. 30-án Esztergomban, a névleg magyar, de tényleg „Ungarischer Forstverein“ Gróf Königsegg Gusztáv elnöklete alatt. Már megalakulása előtt két párt állott egymással szemben, az egyik csatlakozni kívánt az cseh erdészegylethez, a másik önálló akart lenni, végtére is az utóbbi, melynek élén Greiner Coburg hercegi erdőtanácsos és Rowland főerdőmester urak álltak lett a győztes. A másik párt azért nem mondott le kifelé gravitáló terveiről, s már 1852-ben Pesten szept. 9—12-ig tartott közgyűlésen a birodalmi erdészeti egylethez való csatlakozást indítványozta és többségben lévén, elfogadta, székhelyül Pozsony ismert német érzelmű várost választván. Daczára annak, örömmel üdvözölte az erdészközönség a kezdeményezést, mert oly nevekkel találkozott, mint Wessely, Greiner, Balasicz, Laudyn, Thierot, Szajbeli, Rowland, Helm stb., melyek az erdészet terén ismeretesek voltak.

A cél, melyet az egylet alapszabályaiba felvett, az akkori viszonyoknak megfelelő volt, de nem arra, hogy az egylet valósággal „magyar egyesületnek“ nőjje ki magát, hanem hogy nyelvére, érzelmeire német maradjon.

Ennek megmagyarázására vizsgáljuk az akkori viszonyokat: az egyedüli erdészeti akadémián Selmeczen az előadások német nyelven tartattak; ide sereglett az örökös tartományokból a fiatalság, bizvást arra számítván, hogy a magyarországi kincstári uradalmakban hamarább nyer alkalmazást, mint hazájában; a tősgyökeres magyarok közül — a nyelv miatt — kevesen léphettek e pályára, legnagyobb contingenst szolgáltatott még Erdély szász ifjusága és a Szepesség, melynek fiai születésöknél fogva a német nyelvet birták.

Nem hagyhatom megemlítés nélkül Greiner erdőtanácsos ur ebbeli nagy érdemét, hogy ő, bár születésére góthai német volt, azon nemes elvből indult ki, honiakból neveltetni a

jövő erdészeti nemzedéket, s ezen elvből kiindulva, az alkalmazásnál mindig bennszülötteknek adott elsőbbséget, azokat Coburg hercegi stipendiumokkal küldvén az akadémiára. Tagadhatlan, hogy ez által keltette leginkább a szepesi fiatalságnál is a kedvet, szerény pályánk választására. Én is egyike voltam azoknak. Coburg hercegi szolgálatban kezdette erdészeti pályáját Divald, ott nevedett Illés, s működik jelenleg is több jó szakember. És nem csalódott, mert az ő vezetése alatt a Coburg hercegi erdők és azok kezelése egyik mintaképévé lett a magyar erdőgazdaságnak, s ezt — bátran lehet állítani — bennszülött erővel vivta ki. Greiner nyugdíjaztása után hivatal utódja eltért e helyes szabálytól s alig hiszem, hogy a külföldiek tömeges alkalmazása már is csalódásba ne ejtette és meg ne bánta, hogy elődje nyomdokait elhagyá; hiszen magától értetik, hogy bennszülöttekkel, kik az ország viszonyait, törvényeit, a nép szokásait s nyelvét ösmerik, csak többet lehet kivinni mint külföldiekkel, kik mindezt nélkülözik, s kikkel a munkásnép maga is kevésbé rokon-szenvez.

A kincstári uradalmakban tehát túlnyomólag külföldiek alkalmaztattak, és a példát követték a nagyobb erdőbirtokosok is, azon hitnek hódolva, hogy magyarból nem lehet jó erdész. Külföldről, s leginkább Cseh-, Morvaországból hozatták tehát erdészeti, vagyis inkább vadászszemélyzeteket, vagy pedig — mint Barta Albert Pesten 1866. decz. 9-én tartott értekezleten találóan mondá — csináltak „Stallmeisterből Waldmeisterert, Stallbereiterből Waldbereitert.“ És mily állást foglaltak el ezek? A hűbéres időkben egy tiszttartó, egy ispán, ki a robotról és füstpénzről számolt, az uradalmakban mindenható volt. Ezekhez kellett az erdészeknek „rapportra“ menni, s tőlük a rendeleteket és parancsokat átvenni, s leggyakrabban meggyőződésük ellen ugy intézkedni, a mint ne-

kik parancsolva lett. Hiszen még magam is emlékszem, hogy a harminczas években Greiner tanácsos idejében is a szakképzett erdészeti tisztikarnak a herczeg Coburg Koháry uradalmakban a tisztartóhoz kellett hetenként rapportra járni, és nagy küzdelmébe került a szakjáért buzgó erdőtanácsosnak e viszás és lealacsonyító szokást eltörölni. Ha tehát ily rendezett és nagy kiterjedésű uradalmakban oly szomorú viszonyok léteztek, milyenek lehettek másutt?

A megalakult „Ungarischer Forstverein“ tagjait leginkább az erdészeti személyzetből ujonczozván, következésképp ily elemeket talált s ezek külföldről vándorolván be hozzánk, legkevésbé sem igyekeztek a magyar nyelvet elsajátítani és Magyarországot, mely nekik jólétet adott, hazájoknak elismerni, hanem csak jó fejős tehénnek tartották, hol jó buzakenyérre találtak.

A szabadságharcz leverése után megkezdődvén az erőszakos németesítés, nem lehet tehát csudálkozni, ha az ily elemekből alakult „Ungarischer Forstverein“ tagjainak nagyobb része — sok másképp érzők kivételével — azon hitben élt, hogy Magyarország többé az nem lesz, a mi volt, hanem mint német tartomány az osztrák birodalomba bekebelezve marad.

Erős hitem, miszerint az akkori kormány alatt a valóságos „magyar erdészeti egylet“ alapszabályai, ha azok magyarul terjesztetnek be, s a magyar nyelv mondatott volna ki hivatalos nyelvnek, megerősítést nem nyertek volna, és így kezdeményezésnek az „Ungarischer Forstvereint“ is, az akkori nyomasztó viszonyok között, üdvözölni kellett, mert sok oly egyéniség állott annak az élén, a kiktől a jó szándékot, a hazafiságot kétségbe vonni nem lehetett.

Megkezdette tehát az egyesület működését német nyelven; a vándor gyűléseken német nyelven folytak a tárgyalások, s német nyelven adatott ki füzetekben egy folyóirat e czim

alatt „Mittheilungen des ungarischen Forstvereines,“ mely a hatvanas években „Jahresschrift des ung. Forstvereines“ címet vette fel. Szerkesztői változtattak. Kezdetben Szmecacsek titkár, utánna — ha jól emlékszem — Kornhuber tanár, Kolacsek, Rowland és ismét vele együtt Szmecacsek voltak a szerkesztők, míg végtére Bedő Albert mostani országos főerdőmester ur vette át szerkesztését.

Gróf Königssegg ur Ő Méltósága nagy ügybuzgósággal vitte az elnökséget; minden vándor gyűlésen jelen volt, s tapintattal vezette azokat; de a kiválóbb elemek nem bírván a magyar nyelvet, természetesen németül folytak a tárgyalások.

A nyelvi kérdéstől eltekintve, nem lehet tagadni, hogy az egyesületnek s nevezetesen a vándorgyűléseknek sok érdeme volt, keletkezése után nem sokára életbe lépett az 1853-dik évi márczius 2-ki pátens, s az urbéri bíróságok működésüket megkezdték, s ebből kifolyólag főkérdés volt az urbéri faizási és legeltetési szolgálat méltányos megváltása.

E fontos kérdést az egyesület megfejtés tárgyául tűzte ki, és Greiner tanácsos ur 1856-ban július 15-én Késmárkon tartott vándorgyűlésen igen alaposan megfejtette azt. Ezután nyílt kérdéssé tüzetvén ki e tárgy, részint a gyűléseken, részint a szaklapokban többen is hozzászóltak, úgy, hogy a szakférfiak mint becsüsök, valamint az urbéri bíróságok is tájékozást nyertek.

Sok más hazánkra nézve fontos kérdés oldatott még meg, melyeknek felsorolása messze vezetne, s különben is az egyesület közleményeiben feltalálható. Szóval, az egyesület mindent megtett, a ránk magyarokra annyira fontos magyarosításon kívül.

A vándorgyűléseknek azonban meg volt az a jó oldala, hogy lassanként szaporodott a magyar elem a tagok sorában, mi az egyet magyarosításának szellőztetését vonta maga után.

Részemről 1857-ben aug. 4—6-ig Ungvárott tartott egyleti vándorgyűlésen indítványba hoztam egy erdészeti műszótár szerkesztését, mely indítvány egyhangulag el lett fogadva, s az egyesület válaszmánya meg lett bizva, módot találni arra, hogy a műszótár mielőbb elkészíttessék. Ez alkalommal az alsóbb erdészeti iskolák felállításáról is tétetett jelentés. Ez iránt u. i. javaslat terjesztetett a kormányhoz, természetesen német erdészeti iskolák felállítására; hiszen még a Bach korszakban élünk, de ha valamelyikünk merészelt is a magyar erdészeti iskolák mellett felszólalni, azonnal azzal halgattatták el, hogy sem magyar tankönyveink, sem tanerőnk, de még erdészeti műszavaink sincsenek, hogy lehet tehát csak kivánni is magyar erdészeti iskolák felállítását.

Igy tartott ez 1860-dik év végéig, és egy szerencsétlen kimenetelű hadjáratnak kellett közbejönni, hogy az „Ungarischer Forstverein“-nak magyar érzésű elemei is szabadabban mozoghassanak. Nyomban meg is történt az első lépés: 1861-ben felszólalt Divald Adolf úr a „Vadász és Versenylap“-ban, az „Ungarischer Forstverein“ működése ellen és magyarosítása érdekében. Nem lehet tagadni, hogy sok keserűség és méltánytalan bántás is foglaltatott e felszólásában, úgy, hogy megboldogult Helm Erwin, Coburg hercegi erdőmester, válasszában — mely a „Magyar Erdész-Egyesületről“ czim alatt külön füzetben is megjelent — alaposan védelmezte az egyesületet, mert az akkori viszonyok olyanok voltak és nem mások; de viszont, nem lehetett rossz néven venni, hogy 10 évi erőszakos németesítés után Divald úr ily hangon kitört.

Volt is eredménye felszólalásának, mert egyesek — magyar szaklapunk nem lévén — felszólaltunk a „Vadász és Versenylap“-ban, a „Gazdasági Lapok“-ban és „Vasárnapi Ujság“-ban. Ez utóbbi egy cikklet közölt mindössze, azzal a megjegyzéssel, hogy e lapnak más iránya van, s ezentúl ily

czikkeket többé fel nem vehet. (Lásd a „Vasárnapi Ujság“ 1861. évi 7-ik számát.)

Kinyilatkoztatták tehát Divald és megboldogult Wagner urak, saját felelősségökre egy magyar szaklap kiadását megindítani. Felhívást intéztek a szakközönséghez, és nem csálódtak, mert elegendő számú előfizető jelentkezett, úgy, hogy 1861-ben az „Erdészeti Lapok“ megindultak, és nem sokára a magyar erdészeti műszótár — habár hézagosan is — nyomtatásban megjelent.

E két férfi volt tehát a magyar erdészeti irodalom megalapítója és terjesztője; mert valamint az előfizetők, úgy a munkatársak száma is évről-évre szaporodott, és rohamosan annyira fejlődött, hogy már magyar erdészeti akadémiánk, magyar erdészetünk és magyar irodalmunk van, mely bátran mérkőzhetik bármely külfölddel.

Divald úr merész fellépése azonban nem volt reá nézve sajnós következmények nélkül, mert az osztrák kormányval nem sikerülvén a politikai kiegyezés, bekövetkezett a Schmerling korszak „wir können schon warten“ jelszavával. Az ismét felszínre került német ministerium által tehát áttétetett Stiriába, Eisenerz-re mint erdőrendező, valamint Wagner úr is hasonló minőségben Selmechről N.-Bányára lett áthelyezve, ez által reménylette a német kormány a magyar szaklap kiadhatásának megszüntetését elérni. De a jég meg volt törve, s e két férfi kitartásának köszönhető, hogy a tört jég között a hajó, bár vészektől környezve, tovább haladhatott.

Ismét egy szerencsétlen kimenetelű hadjáratnak kellett jönni, hogy Schmerling jelszava, a mely nemcsak szakunkra, de magára az uralkodó házra is károsnak bizonyult, elejtessék, és a kiegyezés hazánkkal létre jöjjön.

Ez időszak alatt az „Ungarischer Forstverein“ még tartotta magát, de számolnia kellett az ország és magyar erd-

szeti közönség kívánalmaival; sok kitünő német szakférfi ennek következtében visszahúzódott, helyet adva a fiatal magyar szakférfiaknak, s így lőn, hogy az 1866. évi közgyűlésen a tárgyalások már magyar nyelven folytak, és az ujonnan belépett tagok közt már nagyobbára magyar nevekkal találkozunk.

Ezt megelőzőleg gróf Königsseg, ki annyi kitartással és sok jó akarattal vitte az elnöki teendőket, e tisztéről lemondott s helyébe gr. Keglevich Béla választatott meg a — most már — „magyar egyletnek“ elnökeül; 1867. jan. 17-én pedig ki lett határozatilag mondva: miszerint ez év ápril 1-én az egylet működési helye Pozsonyból Pestre, az ország fővárosába, tétetik át.

Egyesületünknek ezután történt gyors fejlődése és megerősödése már a fiatalabb nemzedék előtt is ismeretes, csak azt akarom még megemlíteni, hogy a német szaklap, mely Bedő Albert urnak titkárrá választatása óta magyar és német nyelven jelent meg, 1866-ban megszűnvén, az „E. L.“ egyesületünk tulajdonába ment át, s hivatalos szakközlönyünké, s az erdészet ügyének képviselőjévé lett. Ma már nyitva áll a magyar fiatalságnak az erdészeti tudományoknak anyanyelvükön való elsajátítása, van magyar erdészetünk, vannak kitünő szakférfiaink, és be lett bizonyítva, hogy a magyarból is lehet jó erdész! Vannak erdészeti műszavaink, vannak tankönyveink, egy szóval van erdészeti irodalmunk; be van tehát bizonyítva, hogy a magyar nyelv alkalmas és képes az erdészeti szak tárgyalására; van a Deák-alap ösztönül, jó szakkönyvek keletkezésére; meg van tehát az eszköz irodalmunk fejlesztésére, melynek mennél több, mennél serényebb és lelkesebb, és szakavatottabb fiatal erőt kérek az egek urától.

Anyagi tekintetben a mi egyletünk nem áll hátrább sok külföldieknél, s ez kiválólág Bedő Albert országos főerdőmester úr, mint volt titkárnak az érdeme; az ő fáradhatatlansága,

kitartása, meglepően számos alapító és rendes tagokat szerzett, úgy, hogy az egyesület alaptókéje, a mehádiai közgyűlésen beterjesztett számla szerint, a 100.000 frtot meghaladja.

Köszönet azért nagylelkű nagyjainknak, köszönet az alapító tagoknak, kik a magyar erdészeti egyesületet ily kedvező anyagi helyzetbe hozták, hogy bátran nézhet a jövő elébe, és öreg napjainak vigaszára szolgál annak tudata, hogy ha ezentúl is úgy halad, mint a lefolyt 15 év alatt: akkor a külfölddel diadalmasan fogja megállani a versenyt a magyar erdészet. Adja Isten, hogy úgy legyen! *Roxer Vilmos.*

Egyesületi közlemények.

(Az Országos Erdészeti Egyesület 1882. évi januárhó 22-én tartott rendes választmányi ülésének jegyzőkönyve.)

Jelen voltak: Tisza Lajos elnök ő exja; Bedő Albert első alelnök; Balás Vincze, Belházy Emil, Bikkal Nándor, Bothó Imre, Eleőd Józsa, Ghyeczy Emil, Hoffmann Sándor, Kallina Károly, Luczenbacher Pál, Máday Izidor, Rónai Antal, Rutska Tivadar, Vanke Sándor választmányi tagok és Horváth Sándor egyesületi titkár.

I. Elnök ő exja megnyitván az ülést, tudatja a választmányynal, hogy a vezetése alatt kiküldött hattagu bizottság a mai délelőtti órákban nyújtotta át báró Kemény Gábor földmivelés-, ipar- és kereskedelemügyi miniszter urnak az egyesület tiszteletbeli tagsági oklevelét és azon jegyzőkönyvi kivonatot, mely a múlt évi közgyűlés erre vonatkozó határozatát tartalmazza. Egyuttal megemlíti, hogy miniszter ő exellentiaja e választást, melylyel az egyesület az erdészeti terén szerzett érdemei iránti elismerését kívánta kifejezni, köszönettel elfogadta.

Örvendetes tudomásul vétetett.